

Flemming Mikkelsen

Kollektive aktioner og sociale protester i Danmark ca. 1968-82

Kollektive aktioner som udtryk for politisk manifestation og politisk deltagelse i Danmark i 1970'erne og begyndelsen af 80'erne er temaet for denne artikel. Med udgangspunkt i den officielle statistik over arbejdskonflikter, Avis Årbogen samt andet materiale foretages en analyse af konfliktniveauet og de aktionsformer forskellige befolkningsgrupper har til deres rådighed. Især gøres der meget ud af at kortlægge mobiliseringsprocessen herunder konflikternes/aktionernes organisatoriske opbygning. Artiklen sætter spørgsmålstejn ved det opportune i at kategorisere sociale protester under betegnelsen ukonventionel politisk adfærd for som alternativ at se på de protesterende gruppers placering i det politiske fordelingsystem med særlig vægt på om de har rutine-adgang til beslutninger, som berører dem.

Indledning og nogle metodiske retningslinier

Demonstrationer, strejker, opløb, blokader, besættelser, gadekampe og protestmøder har på det seneste fundet indpas i den gren af dansk vælgeradfærdsforskning, der beskæftiger sig med politisk deltagelse (jvf. Goul Andersen, 1980 og Borre et al., 1983). Den fremherskende metode har været ved hjælp af udsendte spørgeskemaer til et repræsentativt udsnit af den danske befolkning at indhente oplysninger om folks deltagelse i og/eller holdning til "protestadfærd og græsrodsdeltagelse", der mere overordnet også har fået betegnelsen "ikke-konventionel" eller "uortodoks" politisk adfærd. En variant af litteraturen om politisk deltagelse er "græsrodsanalyse". Den kan enten som ovenfor angivet tage sit udgangspunkt i en analyse af kategorier af individuel (politisk) adfærd, der rækker fra deltagelse i demonstrationer til køb af klistermærker, eller den kan sætte sig som mål i brede forstand at undersøge den organisatoriske baggrund for alternativ politisk påvirkning (jvf. Gundelach, 1980).

I denne artikel har jeg forsøgt at indkredse nogle af de samme fænomener og politiske aktiviteter med anvendelse af en anden metode: Hvor deltagerlitteraturen omhandler individuel adfærd, registrerer jeg kollektive aktioner, dvs. større direkte aktioner (blandt andet ud fra den antagelse, at der er forskel på individuelle og kollektive interesser), og hvor græsrods-litteraturen i hovedsagen tager sig af lokale aktiviteter uden for produktionssfæren, omfatter studiet af kollektive aktioner (teoretisk set) enhver kollektiv tilkendegivelse, der kan siges at øve indflydelse på samfundets ressourcefordeling.

I praksis har jeg i denne artikel begrænset mig til en analyse af større, direkte aktioner, hvor en gruppe mennesker gennem fælles fysisk optræden stiller krav til andre grupper i samfundet eller staten. Dertil har jeg lagt mig tæt op af en forklaringsmodel, der "relates to class conflict and to the struggle over how the surplus in society is to be distributed among different collectivities or parties"

Flemming Mikkelsen

Kollektive aktioner og sociale protester i Danmark ca. 1968-82

Kollektive aktioner som udtryk for politisk manifestation og politisk deltagelse i Danmark i 1970'erne og begyndelsen af 80'erne er temaet for denne artikel. Med udgangspunkt i den officielle statistik over arbejdskonflikter, Avis Årbogen samt andet materiale foretages en analyse af konfliktniveauet og de aktionsformer forskellige befolkningsgrupper har til deres rådighed. Især gøres der meget ud af at kortlægge mobiliseringsprocessen herunder konflikternes/aktionernes organisatoriske opbygning. Artiklen sætter spørgsmålstejn ved det opportune i at kategorisere sociale protester under betegnelsen ukonventionel politisk adfærd for som alternativ at se på de protesterende gruppers placering i det politiske fordelingsystem med særlig vægt på om de har rutine-adgang til beslutninger, som berører dem.

Indledning og nogle metodiske retningslinier

Demonstrationer, strejker, opløb, blokader, besættelser, gadekampe og protestmøder har på det seneste fundet indpas i den gren af dansk vælgeradfærdsforskning, der beskæftiger sig med politisk deltagelse (jvf. Goul Andersen, 1980 og Borre et al., 1983). Den fremherskende metode har været ved hjælp af udsendte spørgeskemaer til et repræsentativt udsnit af den danske befolkning at indhente oplysninger om folks deltagelse i og/eller holdning til "protestadfærd og græsrodsdeltagelse", der mere overordnet også har fået betegnelsen "ikke-konventionel" eller "uortodoks" politisk adfærd. En variant af litteraturen om politisk deltagelse er "græsrodsanalyse". Den kan enten som ovenfor angivet tage sit udgangspunkt i en analyse af kategorier af individuel (politisk) adfærd, der rækker fra deltagelse i demonstrationer til køb af klistermærker, eller den kan sætte sig som mål i brede forstand at undersøge den organisatoriske baggrund for alternativ politisk påvirkning (jvf. Gundelach, 1980).

I denne artikel har jeg forsøgt at indkredse nogle af de samme fænomener og politiske aktiviteter med anvendelse af en anden metode: Hvor deltagerlitteraturen omhandler individuel adfærd, registrerer jeg kollektive aktioner, dvs. større direkte aktioner (blandt andet ud fra den antagelse, at der er forskel på individuelle og kollektive interesser), og hvor græsrods-litteraturen i hovedsagen tager sig af lokale aktiviteter uden for produktionssfæren, omfatter studiet af kollektive aktioner (teoretisk set) enhver kollektiv tilkendegivelse, der kan siges at øve indflydelse på samfundets ressourcefordeling.

I praksis har jeg i denne artikel begrænset mig til en analyse af større, direkte aktioner, hvor en gruppe mennesker gennem fælles fysisk optræden stiller krav til andre grupper i samfundet eller staten. Dertil har jeg lagt mig tæt op af en forklaringsmodel, der "relates to class conflict and to the struggle over how the surplus in society is to be distributed among different collectivities or parties"

(Korpi 1978:34). Fordelingspolitikken foregår enten ved at interessegrupper/organisationer varetager medlemmernes interesser gennem en rutine-adgang til det politiske system og/eller ved at informelle eller formelle kollektiver/organisationer mobiliserer deres tilhængere i manifesterede aktioner.

Med henvisning til Korpis "power-difference model of conflict" (Korpi, 1978:37-40) står det endvidere klart, at fordelingen men især forskydningen af strategiske magtressourcer klasser/grupper imellem, har stor indflydelse på konfliktmønstret i samfundet. Grupper med få ressourcer eller grupper, som domineres af andre og stærkere magtkonstellationer, vil som regel – ligemeget hvor utilfredse de end er – være afskåret fra at få deres krav opfyldt eller åbent at protestere, fordi undertrykkelsen er for stærk. Men når magtressourcerne hos en gruppe øges, eller når magtressourcerne hos dominerende grupper formindskes relativt, kan de undertrykte åbent sætte sig til modværge, hvor de før har måttet give efter. Da der imidlertid er forbundet store omkostninger med at aktivisere en gruppes magtressourcer omkring åbne manifesterede konflikter, gælder det for de store (f.eks. fagbevægelsens organisationer) som for de mindre kollektiver (f.eks. de lokale græsrodsbevægelser), at hvis de kan få etableret en rutinekontakt med modpartens organisationer eller de repræsentative myndigheder (statsmagten), vælger de denne fremgangsmåde frem for åbne manifestationer. Som hovedregel kan man sige, at grupper kun manifesterer deres utilfredshed i større konflikter, når de er blevet afskåret fra alle andre muligheder for påvirkning og indflydelse.

For grupper, der hverken er i besiddelse af kapital eller kontrol med produktionsmidlerne, står solidaritet eller rettere organisation, som den vigtigste magtressource. Derfor bliver i de vesterlandske kapitalistiske demokratier fagforeninger og politiske partier en af de strategisk vigtigste magtressourcer, ligesom tilknytningen til arbejdsmarkedet (og mere generelt det økonomiske system) afgørende vil influere på de aktionsmuligheder og aktionsformer folk har til deres rådighed. Organisering bliver derfor en central faktor i analysen af de kollektive konflikters samfundsmæssige placering.

Jeg har med disse bemærkninger trukket på sider af konfliktparadigmet med særlig hensyntagen til ressource-magt aspektet (jvf. Oberschall, 1973). I forhold til dette paradigmes vidtspændende karakter er det efterfølgende kun et beskedent forsøg på at kortlægge større kollektive aktioner i Danmark i perioden 1968-82 og vurdere hvordan de indgår i grupperes kamp om ressourcer, rettigheder og idealer. Kildematerialet er hentet fra 1) den officielle statistik over arbejdskonflikter og privat indsamlede konfliktdata, 2) Avis Årbogen i perioden 1976-81, 3) en lang række sekundære værker og ikke publicerede universitetsspecialer og 4) materiale indsamlet af "politikomiteens" forskellige arbejdsgrupper til hvem jeg retter en særlig tak.¹

Konfliktniveauet og konfliktvariationerne i Danmark træder tydeligere frem, hvis det først sættes i relation til konfliktniveauet i Vesteuropa som helhed. Det bedste sammenligningsgrundlag giver de enkelte landes officielle statistik over arbejdskampe. Walter Korpi og Michael Shalev har i nedenstående tabel ordnet de respektive landes konfliktdata efter arbejderklassens mobiliseringsgrad (=antal fagforeningsmedlemmer) og kontrol med regeringsmagten (=arbejderpartiernes vælgerandel) (Korpi, 1981:172-73).

Tabel 1. Arbejderklassens faglige og politiske mobilisering i Vesteuropa 1900-1976.

Mobiliseringsgrad	Land	Volume ^a			Omfang ^b		
		1900-13	1919-38	1946-76	1900-13	1919-38	1946-76
Høj mobilisering stabil kontrol	Sverige	1286	1440	43	397	295	36
	Norge	491	1853	90	165	384	64
	Østrig	280	325	44	177	343	145
Høj mobilisering delvis kontrol	Danmark	272	681	173	94	203	184
	England	460	1066	213	237	396	432
	Belgien	722	665	255	168	468	331
Middelhøj mobilise- ring lav kontrol	Finland	834	399	630	233	120	835
	Frankrig	309	404	566	184	388	1367
	Italien	293	126	631	270	394	2313
Lav-middel mobilise- ring delvis kontrol	Tyskland	489	975	31	151	775	92
	Holland	251	379	34	122	116	57
	Schweiz	-	55	11	79	42	7
Lav mobilisering udelukkelse	Irland	-	508	443	-	140	293
Middelværdi		517	675	243	190	313	474

a) Antal arbejdsdage tabt per 1000 arbejder.

b) Antal arbejdere som delto i arbejdskonflikter per 10.000 arbejdende.

Uden at gå i detaljer med de enkelte lande kan man slå fast, at udviklingen i Vesteuropa ikke stemmer overens med tesen om "the withering away of the strike" i de avancerede industrielle samfund, som Ross og Hartman (1960) fremsatte i deres komparative undersøgelse "Changing Patterns of Industrial Conflict". I stedet for at mindskes er konflikternes omfang øget betragteligt fra århundredeskiftet og til i dag, ligesom der heller ikke er tegn på nogen videre ensartethed industrilandene imellem. Derudover viser tallene, at den "moderne" vesterlandske strejke er blevet et (politisk) massefænomen: de forekommer hyppigt, er korte og omfatter mange deltagere.

Skandinavien kan dog siges at have fulgt et delvist andet mønster. Den tidlige og høje mobilisering af arbejderklassen i disse lande skabte forudsætningerne for nogle omfattende arbejdskampe i mellemkrigstiden og medførte en tidlig og længevarende kontrol med og overtagelse af regeringsmagten, hvorfra der gennemførtes adskillige reformer til gavn for arbejderbefolkningen med det resultat, at strejkeaktiviteten faldt betragteligt efter anden verdenskrig.

Der kan imidlertid, med henvisning til tabel 1, være grund til at placere Danmark i en gruppe for sig med høj industriel mobilisering, men kun med delvis regeringskontrol modsvarende Sverige og Norges mere stabile arbejderregeringer. Konfliktniveauet har efter 1945 været betragtelig højere i Danmark og kan sættes i forbindelse med nogle meget omfattende arbejdskampe i 1946, 1956 og 1961 foruden et kraftigt opsving i strejkeaktiviteten efter 1968.

Kollektive aktioner og sociale protester i Danmark ca. 1968-82

Det markante opsving i strejkeaktiviteten og andre former for kollektive manifestationer i Vesteuropa efter 1968 er blevet gjort til genstand for intens offentlig debat og tiltrukket sig bred videnskabelig opmærksomhed (jvf. Crouch og Pizzor-

no. 1975). I dette afsnit har jeg valgt udelukkende at koncentrere mig om Danmark i perioden 1968-82 begyndende med en analyse af (a) strejker, og (b) militante arbejdskampe, og det vil først og fremmest sige fysiske blokader, og som et sidste punkt omtales (c) manifesterede kollektive protester, hvormed jeg hentyder til åbne demonstrationer foruden besættelse og blokade af offentlige og private ejendomme.

Strejker

Det vil føre for vidt her at give en udførlig årsagsforklaring på strejkeniveauet og strejkefluktuationerne de senere år, i stedet har jeg valgt at koncentrere analysen om strejkeformer og strejkens organisatoriske bagland.

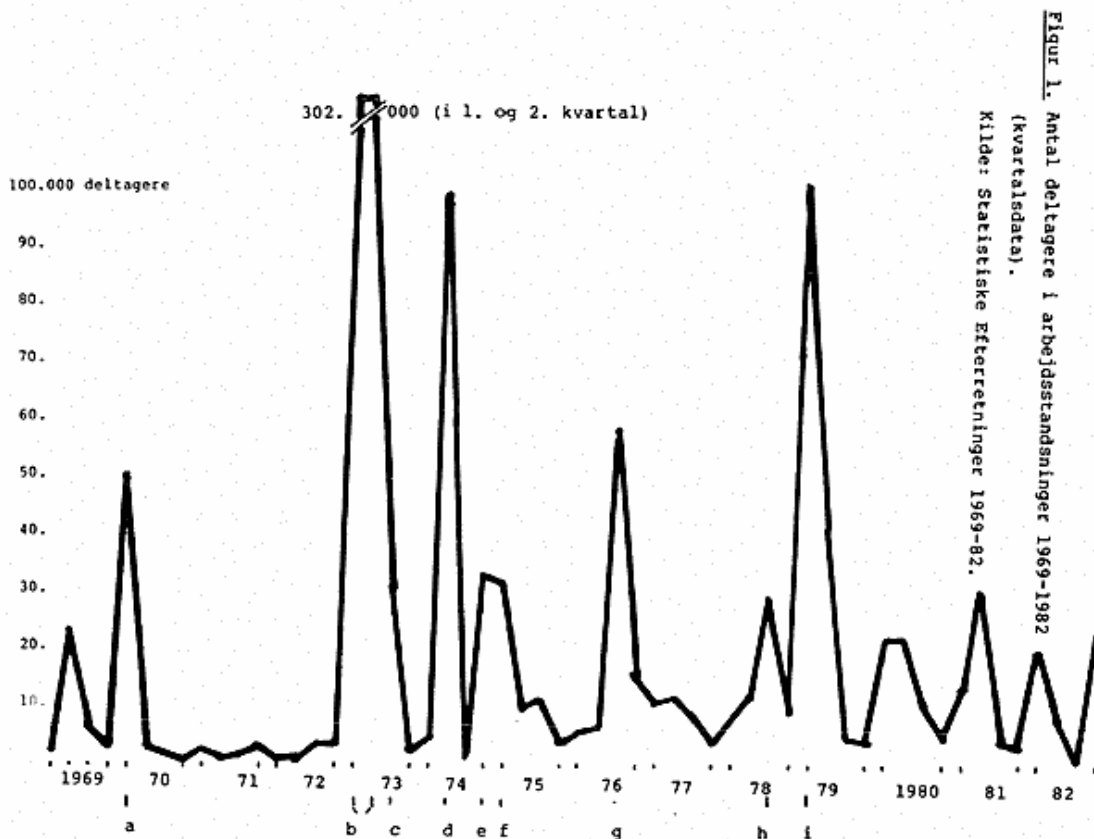
Tabel 2. Det gennemsnitlige antal tabte arbejdsdage i 5-års perioder som følge af kollektive arbejdskonflikter fordelt på legale og overenskomstridige konflikter

Periode	Legale konflikter	Overenskomstridige konflikter
	(antal tabte arbejdsdage i tusinde)	
1950-54	0	9
1955-59	211	12
1960-64	421	23
1965-69	44	18
1970-74	722	90
1975-77	4	167

Kilde: Tetzschner (1979:92).

De i arbejdsretslig forstand legale konflikter har i perioden 1950 til 1982 været fåtallige, meget omfattende og organiseret fra centralt hold. Således tegner de tre legale storkonflikter mellem LO og DA i henholdsvis 1956, 1961 og 1973 sig for ikke mindre end 80 til 90 pct. af det samlede antal tabte arbejdsdage.

Overenskomstforhandlingerne, statens indgreb i overenskomstforløbet og den økonomiske (krise) politik i almindelighed har, som det fremgår med al tydelighed af figur 1, udløst omfattende kortvarige protes/demonstrationsstrejker i 1970, 1973, 1974, 1975, 1976 og 1979. Hvorimod strejkebølgerne i 1973's tredje kvartal, sidste halvdel af 1974 samt tredje kvartal 1978 kan opfattes som rene politiske manifestationer. I overensstemmelse hermed viser en opgørelse over overenskomstridige strejker på virksomheder under "Sammenslutningen af Arbejdsgivere inden for Jern- og Metalindustrien" for årene 1970-78, at ud af et totalt antal tabte arbejdstimer på 3.850.000 skyldtes ca. halvdelen 1.930.000 såkaldte "politisk betonede" arbejdsnedlæggelser (Tetzschner, 1979:107-109).

- a) Demonstrationsstrejker vendt mod den borgerlige regerings (VKR) økonomiske politik;
- b) Arbejdsstandsninger i forbindelse med overenskomstforhandlingerne som strakte sig over både første og andet kvartal;
- c) Arbejdsstandsninger foranlediget af retssagen i Hadsund den såkaldte Hope Computersag;
- d) Strejker vendt mod "Det Sorte Forlig" maj måned;
- e) Protestdemonstrationer og eendags strejker mod Hartling-regeringen d. 26. november (ca. 70.000 i demonstration foran Christiansborg);
- f) Indgreb i overenskomstforhandlingerne fra den socialdemokratiske regerings side;
- g) Protester og strejker vendt mod det såkaldte August-forlig under den socialdemokratiske regering;
- h) Arbejdsnedlæggelser i forbindelse med dannelsen af SV-regeringen;
- i) Arbejdsnedlæggelser (især blandt de offentlig ansatte) i forbindelse med overenskomstforhandlingerne, hvor den socialdemokratiske regering greb ind i marts måned og forlængede de eksisterende overenskomster.

Da fagbevægelsen er bundet til fredspligt i overenskomstperioden, er det kun sjældent, at den har kunnet være til direkte støtte for de strejkende arbejdere, hvorfor disse har bestræbt sig på at opbygge selvstændige organisationer med egne aktiviteter.

I en kortlægning af disse selvstændige organisationsforsøg kommer Hans H. Nielsen og Arne J. Rolighed frem til, "at der uden for den etablerede fagbevægelse er ved at brede sig en række selvstændige organisationsforsøg" samt "at disse

ansatser til selvstændig organisering er forstærket af og båret frem af en række hårde og langvarige konflikter" (Nielsen og Rolighed, 1980).

Til de fagoppositionelle grupper/organisationer i 1970'erne hører i følge Nielsen og Rolighed eksempelvis: Arbejdersolidaritet (AS), som dannedes af de fyrede arbejdere fra Schaub i Nyborg efter en strejke i november 1970; Formandsinitiativet (FI), der blev oprettet i protest mod det lave faglige aktivitetsniveau i de socialdemokratisk dominerede fællesorganisationer; Socialistisk Arbejder Klub (SAK) opstod på basis af Sabro-ØB virksomhedens nedlæggelse i 1975 (Nielsen og Rolighed, 1980: 140-150, 159-161).

Fordi deltagerne i overenskomststridige arbejdskampe ikke modtager strejkeunderstøttelse (og i tilgift kan blive idømt bod af Arbejdsretten), har de fagoppositionelle gruppers opgave bestået i at få etableret et fast kontaktnet (solidaritetsstruktur) af støttekomiteer med det formål at indsamle penge til de strejkende arbejdere, når en længerevarende konflikt "løb af stablen". Denne strategi for et solidaritets- og støttearbejde tog form i sidste halvdel af halvfjerdserne fra den ene hårde og lange konflikt til den anden: Uniprint, Storno, B&W, Det Berlingske Hus, Stilladskonflikten, Postarbejderne, etc., etc... "Der har i hele perioden været kontinuitet i de hårde og lange konflikter, hvilket fik støttekomiteerne til at brede sig og stabilisere sig" og Nielsen og Rolighed konkluderer videre, at "det er svært at sige, om støttearbejdet breder sig, fordi der er hårde lange konflikter, eller om der er hårde og lange konflikter fordi støttearbejdet er effektivt. Udviklingen støtter gensidigt hinanden" (Nielsen og Rolighed, 1980:152-153).

Yderligere gennemgang af Nielsen og Roligheds strejkemateriale omfattende 1986 (overenskomststridige) faglige konflikter i perioden 1976-79 viser endvidere, at der i mange tilfælde aktioneredes samtidigt, på samme grundlag og i temmelig store grupper "...hvilket mere end antyder fagforeningernes eller fagforbundenes koordinerende involvering" (Nielsen og Rolighed, 1980:163-164).

Organiseringen på arbejdsmarkedet har også på anden vis bidraget til større strejkeaktivitet i og med at grupper, som traditionelt ikke har strejket før, såsom offentlig ansatte og folk beskæftigede i liberale erhverv, halvfjerdserne igennem har øget deres organisationsgrad og i stigende omfang har gjort brug af arbejdsnedlæggelser for at opnå bedre arbejdsvilkår og højere lønninger (Ougaard, 1979).

Militante kampformer/fysiske blokader

Hverken den officielle statistik eller anden konfliktstatistik angiver omfanget af såkaldte "militante kampformer". Derimod har Nielsen og Rolighed foruden Margit Groths gennemgang af udvalgt avismateriale vist sig egnet til dette formål.

Med udgangspunkt i avisen Land og Folk konstaterer Groth, at der fra 1969 til 1972 ikke er nogen tegn på stigende brug af militante kampformer, og for perioden som helhed, kan hun alene pege på tre tilfælde hvorunder en virksomhed er blevet besat (Groth, 1979:109-111). I stærk kontrast til disse resultater finder Nielsen og Rolighed, at anvendelsen af fysiske blokader har taget et betydeligt opsving mellem 1976 og 79. De kommer til det resultat, at 7,7 pct., svarende til godt 121 aktioner, hører til kategorien "militante kampformer" med hovedvægten

på de fysiske blokader (Nielsen og Rolighed, 1980:106).

Nogle af de større og mest omtalte af de fysiske blokader, hvorunder politiet er blevet sat ind, omtales i Avis Årbogen og mere udførligt i forskellige afhandlinger (Jepsen, 1976). Men at indsættelse af politi i de faglige konflikter "ikke kun hører de store konflikter til" fremgår ligeledes af Nielsen og Roligheds materiale, der for perioden 1976-79 kan henvise til mindst 82 tilfælde, hvor politiet har været direkte eller indirekte involveret (Nielsen og Rolighed, 1980:107).

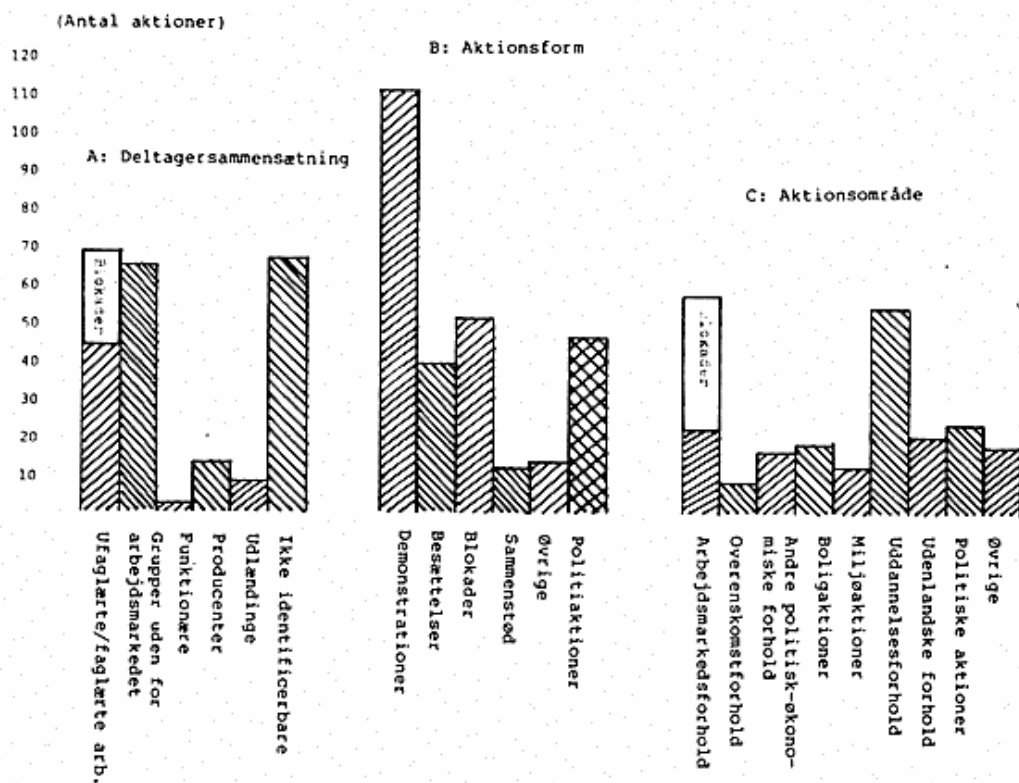
Statistisk set kan der ikke alene konstateres en vis absolut som relativ stigning i antallet af militante kampformer, men også en skærpelse af konfrontationerne i og med at politiet tager del i stadig flere aktioner.

Kollektive sociale protester

Der er problemer forbundet med at benytte både den officielle og private strejkestatistik, men langt vanskeligere bliver det, når andre former for kollektive aktioner trækkes med ind i analysen. Den bedste fremgangsmåde vil formentlig være en dag til dag gennemgang af en række udvalgte aviser, men pga. den tids- og omkostningskrævende procedure, har jeg valgt at registrere de i Avis Årbogen omtalte kollektive aktionsformer for perioden 1976-81. Avis Årbogen dækker langt fra alle faktisk stedfundne aktioner, men det fremgår med al tydelighed, at næsten alle de store og intense konflikter er taget med: Det vil med andre ord sige de konflikter som har fæstnet sig i "nationens kollektive bevidsthed", som presseforskeren og Årbogens redaktør Erik Lund har udtrykt det.

Som udgangspunkt har jeg valgt at definere en handling som en kollektiv social protest, når en gruppe af mennesker samles på en offentlig plads og enten verbalt eller fysisk stiller krav til andre grupper, personer eller staten om ressourcer i form af materielle goder, lovændringer, m.v. En konflikt kan derfor i praksis bestå af mere end én aktion nemlig, når (a) konflikten medfører aktioner flere steder i landet som i tilfældet med havnearbejderblokaden (af praktiske grunde har jeg sat en maksimumgrænse ved tre aktioner, når der i Årbogen anføres "mange" eller "flere") (b) en forsamling af mennesker opløses for igen at samles med samme formål på et senere tidspunkt (c) nye udenforstående personer/grupper slutter sig til de allerede forsamlede (d) ordensmagten griber ind overfor de demonstrerende. Denne registreringsprocedure giver (statistisk set) et nøjagtigere billede af de faktiske begivenheder og tager endvidere hensyn til konfliktintensiteten (jeg holder mig til antallet af aktioner og undlader at referere til deltagerantallet, som kun undtagelsesvis er opført i Årbogen). Periodens i alt 224 aktioner er herefter delt op for at give oplysninger om deltagersammensætning, aktionsform og aktionsområde (jvf. figur 2 A, B, C).

Figur 2. A, B, C: Kollektive sociale protester i Danmark 1976-81.
Kilde: Avis Årbogen 1976-81.

Deltagersammensætningen viser, at det hovedsageligt var faglærte og ufaglærte arbejdere tillige med grupper uden for arbejdsmarkedet - hvortil jeg regner studerende, lærlinge, skoleelever, andre ungdomsgrupper og arbejdsløse - der aktionerede hyppigst. Rubrikken "producenter" dækker over landmænd, fiskere og vognmænd. Det store antal "ikke identificerbare" skyldes manglende henvisninger i Avis Årbogen, men suppleret med oplysninger om aktionsformål, hersker der næppe tvivl om, at mange hører til "gruppen uden for arbejdsmarkedet". Havde det været muligt at regne sig frem til ikke alene antallet af aktioner, men også antallet af deltagende personer, havde opstillingen givetvis set noget anderledes ud og både søjlen for de faglærte/ufaglærte arbejdere tillige med de privat og offentlig ansatte funktionærgrupper var skudt i vejret. Arbejderbevægelsen brugte at arrangere få, men meget omfattende, demonstrationer (ofte på mellem 50. og 100.000 deltagere), alt imens tjenestemændene og funktionærerne inden for det offentlige område i 1979 den 22. marts formåede at samle mere end 20.000 mennesker foran Christiansborg i protest mod lønforhandlingerne på det offentlige område.

Den hyppigst anvendte protestform omfattedes af demonstrationer og demonstrationslignende aktioner som f.eks. anti-atom marcher, arbejdsløsheds-marcher, sympatidemonstrationer og forskellige happening. Derefter følger blokader og besættelser, mens "sammenstød" viser hen til større bataljer mellem ungdoms-

bander mellem politi og rockerbander eller mellem politi og beboere på Christiania i forbindelse med eftersøgningen af narkohandlere. De 46 aktioner, hvori politiet har været involveret, er indeholdt i det totale antal begivenheder og er ikke blevet udskilt som en særlig aktionsform.

Det, som har voldt de største vanskeligheder, er opdelingen på aktionsområder. Rigtigst ville det være at forholde sig direkte til de faktiske krav aktionsdeltagerne stiller. I mangel af sådanne informationer har jeg, hvor det ikke direkte oplyses herom i Årbogen, klassificeret i henhold til sagsområder, der står centralt i den offentlige ressourcefordelingspolitik. Og ikke overraskende er det omkring arbejdsmarkedsforhold i bred forstand (inklusive blokader) plus uddannelsesområdet, at aktionerne hober sig op.

Hver for sig er det begrænset hvad deltagersammensætning, aktionsform og aktionsområde har at sige om konflikternes samfundsmæssige baggrund. Set under et træder sammenhængen dog tydeligere frem (for at gøre fremstillingen mere overskuelig har jeg i denne forbindelse udeladt enhver krydstabulering). Det var i alt overvejende grad befolkningsgrupper uden for arbejdsmarkedet, som demonstrerede og besatte for på den vis at gøre "samfundet" opmærksom på deres uacceptable uddannelses- og boligforhold. Hvorimod faglærte og ufaglærte arbejdere demonstrerede og blokerede i protest mod dårlige arbejdsforhold, træge lønforhandlinger, overenskomstforhandlingerne, almene politisk-økonomiske indgreb eller i sympati med aktionerende kolleger.

Særlig økonomisk udsatte grupper af fiskere, vognmænd og landmænd kunne også finde på at demonstrere og tog ikke sjældent blokadevåbnet i anvendelse i deres appel til offentligheden/regeringen om støtte til deres betrængte erhverv. Det fremgår også, at udenlandske begivenheder har øvet indflydelse på aktionsniveauet og sammenholdt med aktioner iværksat af atomkraftmodstandere, Fællesmarkedsmodstandere fourden miljøaktivister, er det givet, at vi også her finder et stort antal studerende, unge under uddannelse og folk i offentlige stillinger.

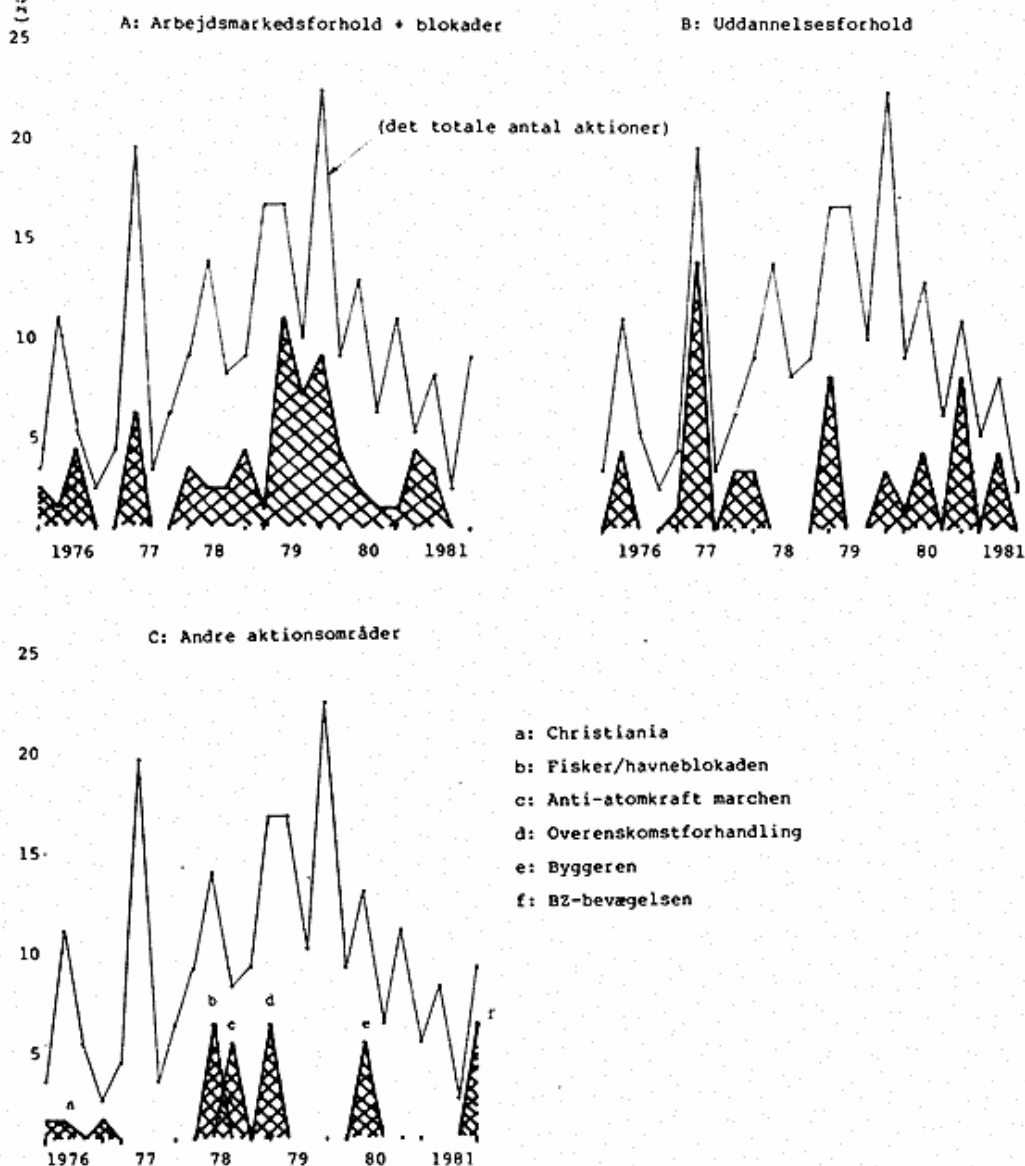
De fleste demonstrationer (af denne større type) havde som umiddelbart mål at tiltrække sig mediernes og i bredere forstand offentlighedens opmærksomhed, når deltagerne fra en central plads formulerede deres krav til politikerne. Derfor blev byen det mest foretrukne samlingssted med København og i særdeleshed Slotspladsen foran Christiansborg som det naturlige aktivitetscentrum. Besættelserne var også koncentreret til de større byer hvorimod blokaderne lå geografisk mere spredt.

Som det fremgik af figur 1 tiltog antallet af strejkende personer fra og med 1976 indtil 1979, hvorefter en vis afmatning satte ind ligesom en sammenligning mellem Groth og Nielsen og Rolighed viser en markant stigning i antallet af militante kampformer fra perioden 1969/72 til 1976/79. Ikke ulig denne tendens spores der en opgang i antallet af manifesterede kollektive protester (jvf. figur 3) fra 1976 til og med 1979 efterfulgt af en tilbagegang. Dermed være kun lidt sagt om baggrunden for de kollektive aktioners kronologi. En opsplitning af aktionerne i deres hovedbestanddele og indlagt i et diagram som demonstreret i figur 3 (A, B, C) viser sig i så henseende nyttig.

(antal aktioner) x 5

Figur 3. Kollektive sociale protester i Danmark 1976-81.

Kilde: Avis Årbogen 1976-81.

Forholdene på arbejdsmarkedet generelt (omfatter hovedsagelig modsætninger mellem lønmodtagere og arbejdsgivere og deraf afledte konflikter) inklusive blokader (med undtagelse af producent-blokader) viser en drastisk opgang fra og med andet kvartal af 1979, der holder sig året ud efterfulgt af en gradvis tilbagegang (jvf. figur 3 A). En stagnation i reallønnen fra 1976 kan i forbindelse med Folketingets indgreb i de kollektive overenskomster den 28. marts 1979 have øget utilfredsheden blandt grupper af arbejdere. Til de mest blokade-ivrige hører sømændene og typograferne - begge med en lang og radikal konfliktradition -

foruden havnearbejdere og chauffører for hvem en arbejdsnedlæggelse, for at være effektiv, i mange tilfælde måtte følges op af blokader.

Uddannelsesforhold og dermed forbundne aktioner (jvf. figur 3 B) fordeler sig anderledes og med en større spredning. Det gælder for næsten alle aktioner, at de er afledt af (forestående) indgreb fra Folketinget: Planer om nedskæringer på/ lukning af den samfundsvidenskabelige basisuddannelse på RUC fik studerende landet over til at besætte universitetsinstitutter og -bygninger i april og maj 1977; i første kvartal af 1979 protesterede studerende, gymnasieelever og skoleelever mod for lav uddannelsesstøtte, "passivitetscirkulæret" og begrænsninger i lejrskoleophold, mens opsvinget i sidste kvartal 1980 skyldtes protester mod planlagte nedskæringer inden for folkeskolen, seminar- og universitetsuddannelserne.

Andre konfliktområder (jvf. figur 3 C) optræder med samme kortvarige intensitet i deres reaktion på den statslige fordelingspolitik: demonstrationer i 1976 mod justitsminister Orla Møllers forslag til afvikling af Christiania; Østersø-fiskernes blokader i 1978 i utilfredshed med regeringens EF-fiskeripolitik. I tredje kvartal af 1978 foranstaltede OOA landet over demonstrationsmarcher vendt mod indførelse af atomkraft i Danmark, mens der i begyndelsen af 1979 demonstreredes i utilfredshed mod de førte overenskomstforhandlinger. Byggeren og BZ-bevægelsen omtales i næstfølgende underafsnit.

Tabel 3. Politiaktioner i Danmark 1976-81.

	Politiaktioner						I alt
	1976	1977	1978	1979	1980	1981	
Ufaglærte og faglærte arb. + blokader		3	1	14		3	21
Grupper uden for arbejdsmarkedet		3				2	5
Offentlig og privat ansatte funktionære							
Producenter		1					1
Udlændinge		1			1		2
Ikke identificerbare/øvrige	3	4	3	1	5	1	17
Demonstrationer			1				1
Besættelser		5	1			2	8
Blokader		4		14		3	21
Sammenstød	3	2	1		5	1	12
Øvrige		1	1	1	1		4
Forhold på arbejdsmarkedet + blokader		3	1	14		3	21
Overenskomstforhold							
Andre politisk-økonomiske forhold		1					1
Boligforhold		2	1		4	2	9
Miljøproblemer							
Uddannelsesforhold		2					2
Udenlandske forhold		2					2
Politiske protester							
Øvrige	3	2	2	1	2	1	11
Antal aktioner i alt	3	12	4	15	6	6	46

Kilde: Avis Årbogen 1976-81.

Politiets deltagelse i de kollektive aktioner er beskrevet i tabel 3. Den viser, at politiet blev sat ind mod faglærte og ufaglærte arbejderes virksomhedsblokader og dernæst mod grupper af unge, der besatte privatejede ejendomme i protest mod deres boligforhold. Kun undtagelsesvis greb politiet ind overfor producentgruppens havne- og vejblokader.

Rytmen og intensiteten i politiaktionerne retter sig måske nok efter fremkomsten af radikale ungdomsbevægelser og militante arbejdere respektiv arbejdsgivere, men der er næppe tvivl om, at konflikterne på arbejdsmarkedet de senere år er blevet hårdere ikke mindst pga. blokadecirkulæret af 1976.² Politiet har skærpet sin fremfærd efter at blokadecirkulæret trådte i kraft og formentlig beror konflikternes optrapning også på en forstærket indsats fra politiledelsen med støtte fra visse politiske instanser. Desuden har den økonomiske krise og overgangen til en borgerlig regering ført og kan i fremtiden føre til hårdere kampformer. "Konfrontationernes tid kommer nærmere, og kun så længe de borgerlige er sikre på at kunne vinde konfrontationerne, er dette i deres interesse", skrev kriminologen Jørgen Jepsen i 1976 (s. 145), og han fortsætter "...i hvilket omfang konfrontationerne virkelig kommer, hvor omfattende de vil blive, og hvem der kan vinde dem, er et kompliceret spørgsmål". Det kunne se ud til, at kraftige konjunkturbevægelser, strukturelle ændringer i økonomien tilsammen med politisk-økonomiske indgreb giver noget af forklaringen. Spørgsmålets besvarelse hænger derudover sammen med arbejdernes kvalifikationiveau, dvs. hvor let de kan erstattes af strejkebrydere, arbejdernes indbyrdes solidaritet og den af arbejdsgiverne valgte strategi. Den ti uger lange havnearbejderstrejke fra december 1982 til februar 83 med brugen af omfattende blokader aktualiserer alle de her rejste spørgsmål.

Et andet område hvor konfrontationerne mellem politi og demonstranter har været særlig voldsom er omkring "Byggeren" og "BZ-bevægelsen" i det indre København.

Byggerens historie begynder med dannelsen af en bybevægelse i København omkring 1965. I sin bog *Den Autoritære By* om storbykriser, sociale bevægelser og bykampe underopdeler Leif Thomsen perioden i tre delperioder 1965-72, 1972-76 og 1976-80 hver med sine "problemer, interesseartikuleringer, socialgrupper og resultater".

Dele af arbejderklassens udvandring og en begyndende sanering af de indre byområder (Vesterbro og Nørrebro) skabte nogle tomme huse og karreer, der hurtigt besattes af grupper fra de store ungdomsårgange med et stort behov for billige boliger. I begyndelsen på Christiania senere det ydre Nørrebro og efterhånden rykker man ind på det indre Nørrebro - i den sorte firkant. De første besættelser og aktioner finder sted i perioden 1965-70/72, ligesom der forekommer større konfrontationer og regulære gadekampe med politiet i forbindelse med udsmidningerne, hvor op imod tusind unge er involveret. Allerede i de tidlige 70'ere er der i det indre København opstået en mangfoldighed af bevægelser og aktionsgrupper: kvindebevægelser, anti-forurenings grupper, lærlingeorganisationer og en del beboerorganisationer "...det er alle disse forskellige aktiviteter, som medvirker til oprettelsen af aktivitetstraditioner, aktionsideologier, eksperimenterende alternative livsmåder og kulturer" (Thomsen, 1981:288). Sideløbende hermed og som en del af disse strømninger begynder folk at lære sig nye politiske aktivi-

tetsformer, der "bruger gaden som politisk kampmiddel, holder massemøder og benytter utraditionelle politiske metoder".

I den efterfølgende periode 1972-76 får de mange aktiviteter og bevægelser direkte organisatoriske og mere målrettede udtryk. Nørrebro Beboeraktion stiftes i begyndelsen af 1973. "NB skærper opmærksomheden omkring de forskellige problemer ...bruger gaden i den politiske kamp, aktionerer og besætter karreer, stopper den gennemkørende trafik ... og påbegynder en gennemorganisering af hele kvarteret", hvorunder der oprettes karregrupper, "haj-grupper" (mod bolig-hajer) og mere fritidsorienterede organisationer. De oprindelige aktivitetsfolk, der hovedsagelig bestod af "mellemlagsunge" og nogle få unge fra arbejderklassen, havde udvidet og styrket kontakten med kvarterets faste beboere og endvidere opnået bred støtte til deres organisatoriske og aktivistiske strategi (Plovsing og Jørgensen, 1979:146-147).

Modstanden mod de herskende politiske kræfter skærpes efter 1976 i og med at saneringsprocessen er så fremskreden, at en genopbygning kan sætte ind. Som modtræk mod opførelsen af nyt dyrt socialt boligbyggeri til en husleje områdets beboere vanskeligt kan betale, fremlægger NB en alternativ plan til Weidekamps helhedsplan. Planen ignoreres, og som svar vælger man "at stoppe den byfornyelse man er modstander af - og i konsekvens heraf søger man at fastholde en børneinstitution BYGGEREN på et område, hvor der skal opføres nyt socialt boligbyggeri"... "Imod denne strategi introducerer de herskende politiske kræfter en ny metode i byfornyelsen brugen af store politistyrker, vold, knipler og repression med henblik på gennemtvungelsen af en bestemt byomdannelse" (Thomsen, 1981:298).

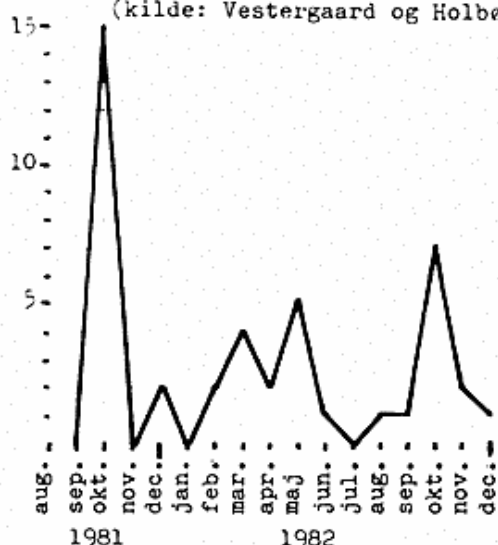
Selve "slaget om Byggeren" og det retslige efterspil skal jeg ikke komme nærmere ind på (se f.eks. Bregengaard og Thomsen, 1982 og Stevnsborg, 1983), men alene gøre opmærksom på, at der efter det tabte slag fulgte en demobiliserings- og deaktiveringsfase.

BZ-bevægelsens formelle stiftelse sker den 25. august 1981, hvor der holdes møde i Københavns Ungdomscenter. Blandt mødets omkring 30 deltagere er repræsentanter for SUF, ungdomsafdelingen af Socialistisk Arbejderbevægelse (SAP), Unge Kvinder fra Rødstrømpebevægelsen, nogle punkere der kalder sig Bagtroppen samt elever fra det Frie Gymnasium (denne skildring af BZ-bevægelsen er baseret på Madsen, Møllgaard og Thomsen, 1982 samt Vestergaard og Holbøll, 1983). Forsamlingen kalder sig "Initivgruppen" og beslutter af nedsætte en tryksagsgruppe, en pressegruppe og en koordineringsgruppe. Deres mål er at få Københavns kommune til at stille brugerstyrede ungdomshuse til rådighed og de satser i første række på at overtage Rutanas nedlagte brødfabrik. Initivgruppen spreder ideen om et ungdomshus ved at kontakte ungdomsgrupper, snakke med kvarterets beboere og lave en plancheudstilling med uddeling af løbesedler og mærkatsalg. Den 1/10 sendes en omhyggelig udarbejdet ansøgning til overborgmester Egon Weidekamp, der imidlertid nægter at have modtaget en sådan. Overborgmesterens reelle afvisning diskuteres den 15/10 på et stormøde i Folkets Hus, hvor omkring 200 unge deltager. Her besluttet det at besætte Rutana og samme aften trænger en del unge ind på fabrikken. To timer senere ryddes fabrikken under fredelige tilstande af politiet efter henvendelse fra boligselskabet VIBO.

Initivgruppen beslutter herefter at afholde et demonstrationstog fra Rådhuspladsen til Rutana.

Fra denne dato er BZ-bevægelsen hastigt voksende og resten af oktober måned forløber med talrige oplysningsaktiviteter, stormøder, fakkeltog og demonstrationer med krav om ungdomshuse og mod politivold. Endvidere gøres der forsøg på at besætte Schøning & Arve, en bygning på Blegdamsvej og et nedlagt asyl i Århus - aktioner, der alle slår fejl pga. politiets indgriben. Den 31/10 besættes den kommunale ejendom klosteret i Abel Cathrinesgade, og de 3½ måned besættelsen varer, demonstreres tydeligt BZ'ernes alvorlige hensigter og reelle behov for en selv-organisering af dagligdagen (jvf. Madsen, Møllergaard og Thomsen, 1982).

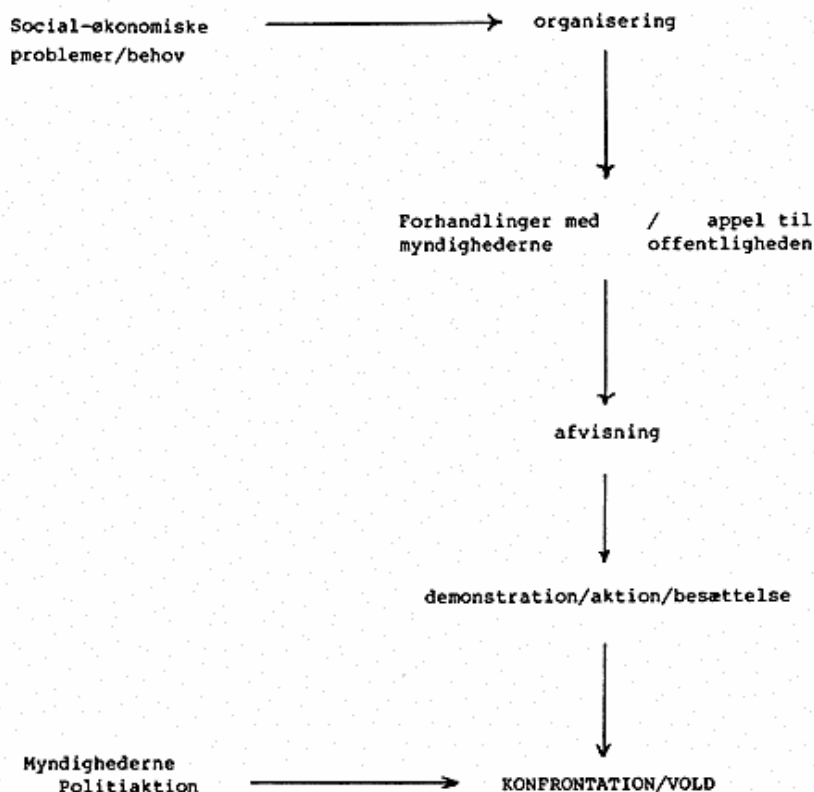
FIG.4: Antal aktioner i forbindelse med BZ-bevægelsen 1981-82
(kilde: Vestergaard og Holbøll 1983)

Det første besættelsesforsøg i 1982 sker den 19/2 af Rigshospitalets bygning på Blegdamsvej. Disse aktioner og mange af de efterfølgende gennemføres af en nyetableret BZ-brigade med baggrund i Initivgruppen og "Børn og Unge Mod Beton" (BUMB), en gruppe der også var aktiv i klosteret. Herefter følger som angivet i figur 4 en række besættelser, demonstrationer og voldsomme konfrontationer besættelse og politi imellem. Det ser ud til, at besættelserne og demonstrationerne i perioden fra april måned især retter sig efter de unges behov for boliger blandt andet ungdomskollektiver. Københavns kommune og BZ'ernes enighed om vilkårene for et ungdomshus d. 17/4 kan have medvirket til denne ændring i aktionsmønstret men kan muligvis også tilskrives de unges almene utilfredshed med deres forværrede levevilkår, som blandt andet "sultecirkulæret" af 22. september er et udtryk for.

Alment må man konstatere, at Byggeren og BZ-bevægelsen og deraf afledte konfrontationer på ingen måde er initieret eller styret af "erfarne og organisationsdygtige bagmænd". Så i stedet for påstande, der ser bort fra de reelt samfundsskabte problemer, marginaliserer bybevægelserne og fordrejer målet med deres aktioner, er der langt mere basis for at benytte nedenstående forklaringsmodel:

Forklaringsmodel 1.

Den udtrykker, at mennesker organiserer sig omkring deres faktiske interesser, som de herefter søger varetaget i konkurrence med andre grupper i samfundet. Disse interesser er materielle (indkomst- og boligforhold), men drejer sig også om en organisering af hverdagen på egne betingelser. Myndighedernes afvisning af krav fra bevægelserne kan resultere i demonstrationer og besættelser, der først med indsættelse af politistyrker er udmundet i egentlige voldshandlinger. Hvorvidt politiets strategi, herunder det massive opbud af mandskab og udrustning, kan holdes ude fra en analyse af voldens årsager er derfor tvivlsomt. Ingen af bevægelserne har som mål med vold at få gennemført deres krav. Volden opstår først, når repræsentanter fra andre samfundsgrupper beslutter at holde bestemte grupper ude fra afgørelser, der vedrører fordelingspolitikken.

Kollektive aktioner og sociale protester i Danmark: Nogle tentative konklusioner

Arbejderklassens faglige mobilisering i Skandinavien fra slutningen af 1880'erne og frem til 1939 var medvirkende til en voldsom stigning i protestaktiviteten, der kulminerede i perioden mellem verdenskrigene. Men som mobiliseringsniveauet steg for både arbejdere og arbejdsgivere og arbejderklassen fra slutningen af 30'erne konsoliderede sin politiske magtposition, blev det gjort mere acceptabelt og samtidig lettere for arbejderbevægelsen at søge klasse- og interesse modsætningerne "løst" gennem andre og mindre omkostningskrævende foranstaltninger som forhandlinger, lovgivning og regeringsindgreb, eller som Korpi udtrykker det:

När de socialistiska partierna vinner ett stabilt och starkt grepp om regeringsmakten och de politiska institutionerna får arbetarrörelsen möjlighet att gå till offensiv på ett nytt fält, det politiska. Detta kan väntas ha stora konsekvenser för konfliktstrategierna inte bara hos arbetarrörelsen utan också hos arbetsgivaresidan. Bytesprocesserna mellan dem behöver nu inte begränsas till arbetsmarknaden utan kan också föras på det politiska fältet ... Arbetarrörelsen hade mycket att vinna på att försöka bilägga striderna på arbetsmarknaden och att i stället föra fördelningskonflikterna på det politiska planet. (Korpi, 1981:177-178)

Til forskel fra Sverige og Norge var den danske arbejderbevægelses magtbasis svagere funderet (af årsager som ikke er berørt her), hvad der, med henvisning til Korpis konfliktmodel, kan give noget af en forklaring på det særegne danske konfliktmønster efter 1945 især det usædvanlig kraftige strejkeopsving efter 1968 og forekomsten af protestbevægelser og protestaktioner i slutningen af 70'erne.

Strejkebilledet har i 70'erne på den ene side været domineret af nogle få, men store og kortvarige protest- og demonstrationsstrejker vendt mod både de socialdemokratiske og borgerlige regerings politisk-økonomiske indgreb og på den anden side en lang række mindre og ligeledes kortvarige arbejdsnedlæggelser i utilfredshed med løn- og arbejdsforhold. Særlig udsatte grupper, for hvem en strejke ikke lod sig effektivisere, eller hvis arbejdsplads var truet af lukning, valgte i nogle tilfælde at blokere deres arbejdsplads, hvorved de udsatte sig for politiangreb.

Langt de fleste arbejdsnedlæggelser kunne støtte sig til et velfungerende organisationsapparat. De store officielle strejker er blevet ledet af den centrale fagbevægelse alt imens de større demonstrationsstrejker og de mange mindre arbejdsnedlæggelser (og blokader) for de flestes vedkommende er baseret på (formaliseret) solidaritet arbejdspladserne imellem og et velfungerende fagoppositionelt organisationssystem. De fleste protesterende og ikke-protesterende lønmodtagergrupper kan derfor siges at være tilknyttet og begunstigede af permanente organisationer, der enten varetager medlemmernes interesser gennem forhandlinger med arbejdsgiverorganisationerne og myndighederne eller gennemfører velorganiserede arbejdsnedlæggelser. Og ser medlemmerne ikke deres interesser tilgodeset er myndighederne for alternative organisationsformer gode.

Store grupper i samfundet har imidlertid ingen muligheder for at etablere rutine-kontakt med omgivelserne eller at lægge pres på andre grupper ved at nedlægge arbejdet. Det drejer sig specielt om skoleelever, lærlinge, studerende og arbejdsløse (gruppen uden for arbejdsmarkedet), som på konventionel vis kun vanskeligt formår at forsvare og fremme deres interesser. Stillet over for statslig sanerings- og byfornyelsespolitik, privatfinansieret spekulationsbyggeri, nedskæringer og omlægninger inden for uddannelses- og socialektoren samt andre områder, der har med indkomstoverførsler at gøre kort sagt indgreb, der rammer væsentlige sider af afhængige befolkningsgruppers materielle hverdag, fremstår demonstrationer og besættelser, som en rationel handling i den politiske proces. Men det fremgår også med al tydelighed, at direkte aktioner først tages i brug, efter at man har henvendt sig til myndighederne og appelleret til offentligheden i

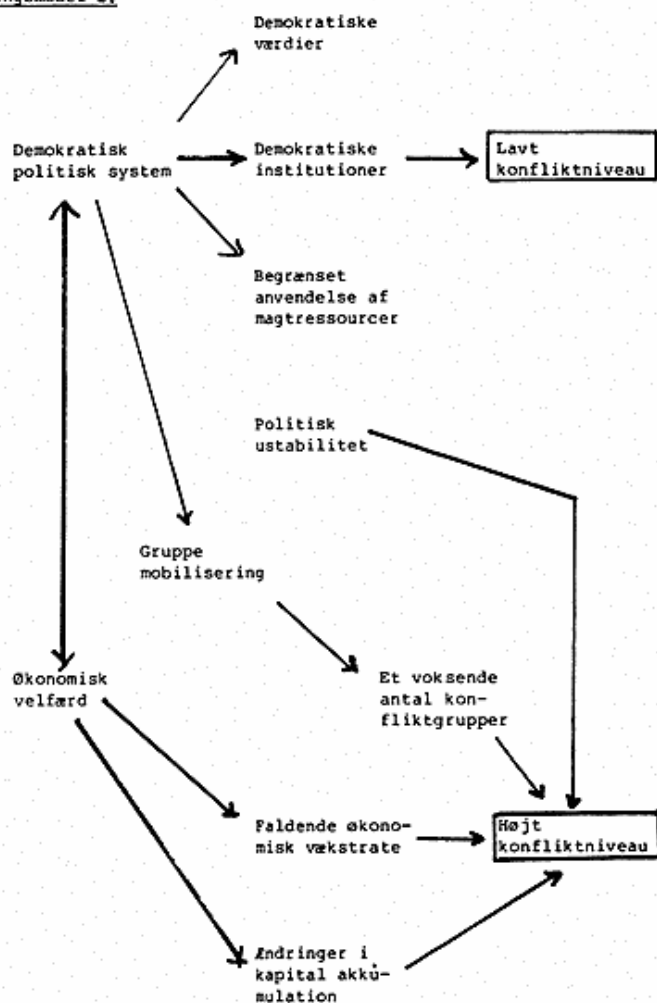
håb om at få ændret ved den førte politik.

De studerende, lærlingene og skoleeleverne kunne basere deres aktioner på egne, men svage interesseorganisationer eller politiske fraktionsgrupper og når der, som i tilfældet med Byggeren og BZ-bevægelsen, foreligger supplerende materiale, er tendensen klar: Mulighederne for at aktionere var også her baseret på organisation, hvormed hentydes til den langvarige opbygning af et socialt netværk omkring nogle fælles interesser.

For samtlige aktionsdeltagere, dem på og uden for arbejdsmarkedet, gør sig gældende, at de ikke så deres (overvejende materielle) interesser varetaget af rutinepolitikens magtpositioner og beslutningscentre. De blev ofte stillet over for ændringer eller forestående ændringer i deres materielle situation foranlediget af kapitalstærke grupper/organisationer og disses repræsentanter i stat og kommune. Det var ikke ressourcetsvage kollektiver, der aktionerede, men derimod grupper hvis væsentligste aktiver bestod af organisation/solidaritet og uddannelse.

Overvejelser fra dette og de foregående afsnit kan med fordel samles op i en model, der forklarer eller rettere kan tjene som udgangspunkt for opstilling af nogle hypoteser omkring protestniveauet i et kapitalistisk demokratisk system svarende til det danske.

Forklaringsmodel 2.

Det politiske demokrati forbyder under normale omstændigheder ikke mobilisering og organisering af grupper. På mange områder er lovgivningen og ressourceoverførslerne ligefrem med til at fremme dannelsen af en politisk opposition. Hvortil kommer, at den relativ set høje økonomiske velstand faciliterer denne mobiliseringsproces. Tilsammen kan vi derfor forvente, at omkostningerne (individuelle og kollektive) ved at samle ressourcer og ved at kanalisere ressourcer over i kollektive aktioner formindskes samtidig med, at antallet af konfliktgrupper vokser.

Dertil kan føjes Borre og Eliasons (1983) iagttagelse om, at "protestadfærd" (går fra egentlige græsrodsaktiviteter til direkte aktioner) i henhold til generation og socialgruppe skulle have bredt sig fra "de unge der gik ud af gymnasiet i 1970'erne fortsatte gennem den højere uddannelse" for senere at brede sig til andre befolkningsgrupper som funktionærer og faglærte arbejdere derfra til de ufaglærte arbejdere og længst ude de erhvervsdrivende, husmødrene, pensionsterne og landbrugere. Men hvorvidt denne spredning af protestadfærden skyldes nogle objektive faktorer eller om der virkelig, som Borre og Eliason synes at antyde, er tale om en egentlig "læreproces" må stå hen til senere overvejelse.

Ungdommens deltagelse i et stort antal kollektiv sociale protester understreger på en måde de omtalte betingelser for kollektiv aktion nemlig socioøkonomiske behov, mobilisering og erfaring. Udviklingen i samfundet har gjort, at ungdommen er blevet sig mere bevidst som gruppe med egne normer og materielle behov. Samtidig er de mest kritiske af dem, af hvilke mange har haft en tilknytning til venstreorienterede miljøer (en erfaring og derfor også en ressource), begyndt at stille krav om ikke kun muligheder for en højere grad af selvorganisering men også insisteret på en omfordeling via staten til egne formål, hvad enten det drejer sig om højere uddannelses- og ungdomsstøtte, bedre studieforhold eller billigere boliger. Med andre ord så er ungdommen begyndt at stille krav og aktionere for ressourcer i konkurrence/konflikt med andre grupper i samfundet.

Et fald i den økonomiske vækstrate kan føre til en skærpet kamp om samfundsgoderne. Men ligeså stor betydning for konfliktniveauet som dårlige økonomiske tider kan have, har ændringer i kapitalakkumulationen. Nedskæringer inden for det offentlige område har allerede resulteret i omfattende konflikter og intet taler for, at udviklingen skifter. Med den forskel at visse grupper som f.eks. de studerende under ydre pres og nedskæringer er på vej til at miste deres solidaritets- og organisationsgrundlag samtidig med, at offentlig ansatte heriblandt lærerne bestræber sig på at anlægge en mere aktivistisk strategi.

Det private erhvervsliv går heller ikke fri af nedskæringer og omlægninger. Nogle erhverv og jobs forsvinder, andre omstruktureres ved hjælp af ny teknologi. Gamle og nye virksomheder møder større og større modstand fra lokale miljøaktivister mens nationale nøgle-sektorer især energiområdet stilles over for stærke nationale miljøorganisationer. De strukturelle problemer i dansk økonomi kan derfor - alt andet lige - forventes at ville øge de sociale spændinger.

Den måske vigtigste faktor til støtte for påstanden om et relativt højt dansk konfliktniveau, set i forhold til Sverige og Norge, er den politiske ustabilitet, der også kan opfattes som en tilstand med ustabile koalitioner (Olsen og Sætren, 1980:241-243).

Det er allerede fremgået hvorledes større proteststrejker og et stort antal demonstrationer direkte er udsprunget af utilfredsheden med økonomisk-politiske indgreb og politiske alliancer indgået i Folketinget. Protesterne retter sig mod den politiske fordeling af samfundsgoder og kan især på lang sigt tilskrives et svagt Socialdemokrati: Skiftende og svage (mindretals-)regeringer, temporære uoverensstemmelser mellem fagorganisationerne indbyrdes og i forhold til Socialdemokratiet foruden tilstedeværelsen af en særlig indflydelsesrig venstreopposition er symptomer på hvor vanskeligt, det har været for de skiftende socialdemokratiske efterkrigstids-regeringer at føre en politik, der virkede "overbevisende" og i tilstrækkelig grad tilgodeså arbejderklassens interesser. Og det gælder, som fremhævet i Nils Elvanders nylig udkomne bog "Skandinavisk arbetarrörelse", at Danmark i modsætning til Sverige og Norge scorer lavt på samtlige de politiske, økonomiske og arbejdsmarkedspolitiske "omgivelsesvariable":

"Den socialdemokratiske politik har i efterkrigstiden mødt langt større vanskeligheder i Danmark end i begge de andre lande. disse vanskeligheder er både en årsag til og en følge af Socialdemokratiets svage politiske stilling. Manglen på effektive styringsmidler særsomt på de erhvervs- og boligpolitiske områder har vanskeliggjort den socialdemokratiske politik og kan ses som en følge af partiets svage greb om regeringsmagten og opinionsdannelsen. Skattepolitikken, skolepørgsmålene og ATP-reformen er også eksempler på socialdemokratiske vanskeligheder med at føre en fast, konsekvent og effektiv politik. Det er dette som afspejles i den ideologiske vaklen". (Elvander, 1980:330-331)

og, kan man føje til, afspejler sig i Danmarks særlige konfliktmønster, der, med henvisning til Korpi og Pizzorno, endvidere kan opfattes som en påbegyndt, men aldrig gennemført udveksling af industrielle ressourcer med politiske. Følgen bliver, at en større del af samfundsgoderne i Danmark fordeles over markedsmekanismene og dermed mere direkte involverer arbejdsmarkedets parter via forhandlinger og konflikter i fordelingspolitikken. Hvorimod Socialdemokratiets dominerende stilling i Norge og Sverige har muliggjort en fredelig redistribution over den politiske sektor.

De faktorer som medvirker til at holde konfliktniveauet nede har ligeledes en historisk oprindelse.

Arbejderklassens fremkomst, mobilisering og på mange områder sejrige kampe for politiske rettigheder og et mere lige samfund har reduceret nogle af de mere fundamentale modsætninger og spændinger. Arbejderbevægelsens strategi for erobring af statsmagten, hvorfra den kunne føre en politik til gavn for de dårligst stillede, er på væsentlige områder lykkedes. Konfliktniveauet i Danmark har i vesteuropæisk målestok været lavt efter anden verdenskrig, og der er skabt en lang række demokratiske organer, som formår at kanalisere krav fra samfundets grupper ind i det etablerede konfliktløsende system.

En del forskere har endvidere peget på elitekonsensus og på tilstedeværelsen af et demokratisk værdi- og normsystem som konfliktløsende faktorer, hvorimod der synes at være mere hold i påstanden om, at en overdreven indsats af magtres-

sourcer fra myndighederne også fører til voldsommere konfrontationer, hvor en mere beskedne og afdæmpet magtanvendelse bidrager til at holde konfliktniveauet nede. Statsmagten i Danmark har i en lang periode været indstillet på at undgå magtdemonstrationer, men det er et spørgsmål, om ikke denne holdning er ved at blive afløst af en ny overkill og dominans strategi?

Argumenterne for et højere konfliktniveau stiller tiden efter anden verdenskrig i et særlig relief og får konfliktniveauet i 1950'erne og 60'erne til at fremstå som "unaturlig" lavt. Økonomisk rekonstruktion, ny teknologi, keynesiansk økonomisk politik og en ekspanderende verdenshandel gav kapitalismen i Danmark som andre steder nye muligheder. Resultatet blev en økonomisk vækst baseret på massekonsumtion, der før en tid reducerede kampen om samfundsgoderne og gjorde sit til, at nye grupper og årgange gnidningsfrit introduceredes på arbejdsmarkedet. Men afgørende for freden på det faglige og politiske marked, blev den nye position, som staten, arbejdets og kapitalens organisationer indtog i den politiske økonomi. Denne grundstruktur sættes nu under pres i og med at nye grupper på arbejdsmarkedet og i det politiske system begynder at gøre deres krav gældende samtidig med, at andre grupper organiserer sig og aktionerer for at bevare hidtidig vundne positioner.

Fremstillingen og analysen af større kollektive aktioner og sociale protester i Danmark har demonstreret værdien af en begrebsdannelse der, med udgangspunkt i magt- og konfliktteorien, fremhæver den rationelle aktør, der mobiliserer for at kunne forsvare og fremme sine interesser. Opnåelse af kontrol med og mobilisering af magtressourcer har vist sig mest effektiv, når den bygger på stærke solidariske bånd især formel organisationsdannelse, der tillige bliver en nødvendig forudsætning for at opnå adgang til det politiske system og dermed del i samfundets kollektive goder.

1) Politikomiteen eller "Komiteen vedrørende politiet og kollektive sociale uroligheder" blev dannet i august 1981 af Dansk Retspolitisk Forening med det formål at redegøre for politiets opgaver og handlemåder i forbindelse med "social uro". Komiteens fire arbejdsgrupper er beskæftiget med: a) konfliktløsningsmodeller, b) politiets organisationsmæssige udvikling, c) de fysiske blokader og d) storbykonflikter. Komiteen forventer at kunne afslutte sit arbejde med udgivelse af en skriftlig rapport i løbet af 1985.

2) Dette er resultatet af besvarelser af nogle spørgeskemaer, der blev sendt ud af Politikomiteen for at få et nærmere indtryk af fagforbundenes erfaringer med og holdninger til politiet, som det har udviklet sig siden 1972. Især drejer det sig om at få klarlagt om justitsministeriets blokadecirkulære fra 1976 har medført en skærpelse i politiets indgreb. Materialet er arkiveret hos "arbejdsgruppen vedrørende arbejdskonflikter".

Litteratur og kildefortegnelse

Borre, Ole (1980). *Oprørsteorier*, København: Berlinske Leksikon Bibl.

Borre, Ole, et al. (1983). *Efter vælgerskredet. Analyse af folketingsvalget 1979*, Århus: Forlaget Politica.

Bregengaard, Per og Thomsen, Ulla (1982). *Erfaringer fra Byggeren*, Mjølner.

Crouch, Colin and Pizzorno, A. (eds.) (1978). *The Resurgence of Class Conflict in Western Europe Since 1968*, vol. 1-2, New York.

sourcer fra myndighederne også fører til voldsommere konfrontationer, hvor en mere beskedne og afdæmpet magtanvendelse bidrager til at holde konfliktniveauet nede. Statsmagten i Danmark har i en lang periode været indstillet på at undgå magtdemonstrationer, men det er et spørgsmål, om ikke denne holdning er ved at blive afløst af en ny overkill og dominans strategi?

Argumenterne for et højere konfliktniveau stiller tiden efter anden verdenskrig i et særlig relief og får konfliktniveauet i 1950'erne og 60'erne til at fremstå som "unaturlig" lavt. Økonomisk rekonstruktion, ny teknologi, keynesiansk økonomisk politik og en ekspanderende verdenshandel gav kapitalismen i Danmark som andre steder nye muligheder. Resultatet blev en økonomisk vækst baseret på massekonsumtion, der før en tid reducerede kampen om samfundsgoderne og gjorde sit til, at nye grupper og årgange gnidningsfrit introduceredes på arbejdsmarkedet. Men afgørende for freden på det faglige og politiske marked, blev den nye position, som staten, arbejdets og kapitalens organisationer indtog i den politiske økonomi. Denne grundstruktur sættes nu under pres i og med at nye grupper på arbejdsmarkedet og i det politiske system begynder at gøre deres krav gældende samtidig med, at andre grupper organiserer sig og aktionerer for at bevare hidtidig vundne positioner.

Fremstillingen og analysen af større kollektive aktioner og sociale protester i Danmark har demonstreret værdien af en begrebsdannelse der, med udgangspunkt i magt- og konfliktteorien, fremhæver den rationelle aktør, der mobiliserer for at kunne forsvare og fremme sine interesser. Opnåelse af kontrol med og mobilisering af magtressourcer har vist sig mest effektiv, når den bygger på stærke solidariske bånd især formel organisationsdannelse, der tillige bliver en nødvendig forudsætning for at opnå adgang til det politiske system og dermed del i samfundets kollektive goder.

1) Politikomiteen eller "Komiteen vedrørende politiet og kollektive sociale uroligheder" blev dannet i august 1981 af Dansk Retspolitisk Forening med det formål at redegøre for politiets opgaver og handlemåder i forbindelse med "social uro". Komiteens fire arbejdsgrupper er beskæftiget med: a) konfliktløsningsmodeller, b) politiets organisationsmæssige udvikling, c) de fysiske blokader og d) storbykonflikter. Komiteen forventer at kunne afslutte sit arbejde med udgivelse af en skriftlig rapport i løbet af 1985.

2) Dette er resultatet af besvarelser af nogle spørgeskemaer, der blev sendt ud af Politikomiteen for at få et nærmere indtryk af fagforbundenes erfaringer med og holdninger til politiet, som det har udviklet sig siden 1972. Især drejer det sig om at få klarlagt om justitsministeriets blokadecirkulære fra 1976 har medført en skærpelse i politiets indgreb. Materialet er arkiveret hos "arbejdsgruppen vedrørende arbejdskonflikter".

Litteratur og kildefortegnelse

Borre, Ole (1980). *Oprørsteorier*, København: Berlinske Leksikon Bibl.

Borre, Ole, et al. (1983). *Efter vælgerskredet. Analyse af folketingsvalget 1979*, Århus: Forlaget Politica.

Bregengaard, Per og Thomsen, Ulla (1982). *Erfaringer fra Byggeren*, Mjølner.

Crouch, Colin and Pizzorno, A. (eds.) (1978). *The Resurgence of Class Conflict in Western Europe Since 1968*, vol. 1-2, New York.

- Elvander, Nils (1980). *Skandinavisk arbetarrörelse*, Liber.
- Goul Andersen, Jørgen (1980). "Deltagelse i græsrodsorganisationer", i Erik Damgaard (red.), *Folkets veje i dansk politik*, København: Schultz.
- Groth, Margit V. (1979). *Strejker i Danmark 1969-72. En empirisk analyse*, København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Gundelach, Peter (1980). *Græsrodder er seje!*, Århus: Forlaget Politica.
- Jepsen, Jørgen. "Arbejdskonflikter og "den offentlige ro og orden"", *Retfærd*, 1.
- Korpi, Walter (1978). *The Working Class in Welfare Capitalism. Work, Unions, and Politics in Sweden*, London: Rutledge & Kegan Paul Ltd.
- Korpi, Walter (1981). *Den demokratiska klasskampen. Svensk politik i jämförande perspektiv*, Stockholm: Tidens Förlag.
- Madsen, Turi, Møllgaard, C. og Thomsen, L. (1982). *Ungdom 80. Ungdom som social bevægelse*, København: Forlaget Politiske Studier.
- Mikkelsen, Flemming (1982). "Strejken som kollektiv aktion. Nye strejkeanalyser inden for samfundsvidenskaberne og historievidenskaben", *Økonomi og Politik*, 56. årg., nr. 4.
- Nielsen, Hans Hoier og Rolighed, Arne Josefsen (1980). *Faglige konflikter i Danmark. En analyse af konfliktudviklingen og dens konsekvenser for fagbevægelsen og det fagretlige system*, Speciale fra Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Oberschall, Anthony (1973). *Social Conflict and Social Movements*, New Jersey: Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs.
- Olsen, Johan P. og Sætren, Harald (1980). *Aksjoner og demokrati*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Ougaard, Lisbeth (1979). *Faglige konflikter i den offentlige sektor i Danmark 1974-78*, Magisterkonf. i sociologi, Københavns Universitet.
- Plovsing og Jørgensen (1979). *Byfornyelse på Nørrebro*, Socialforskningsinstituttet, pub. 90.
- Ross A. Hartman (1968-1982). *Changing Patterns of Industrial Conflict. Statistiske Efterretninger*.
- Stevnsborg, Henrik (1983). *Byggeren 1980. En dokumentarisk fremstilling af konfrontationen mellem politi og borgere*, Kriminalistisk Institut, Københavns Universitet, Stencilserie 21.
- Tetzschner, Helge (1979). *Arbejdsmarkedets parter – kollektive arbejdskonflikter*, København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Thomsen, Leif (1981). *Den autoritære by. Storbykrise, bykampe, sociale bevægelser og lokal magt*, Kultursociologiske skrifter nr. 14, København: Akademisk Forlag.
- Vestergaard, Jørn og Holbøll, Vibeke (1983). *Besætterne – Historie. En dokumentarisk beretning*, Kriminalistisk Institut, Københavns Universitet, stencil.